

PSIXOLOGIYA RIVOJLANISH TARIXI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7793161>

Savurboev Qobilbek Xolibek o'g'li

*Navoiy shahar "Profi" nodavlat universitetining
"Psixologiya pedagogika" fakulteti sirtqi ta'lim talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolamda Psixologiyani fan sifatida o'rganish bilan uning qanday fan ekanligi, xususiyatlari va nimalarni o'rganishi haqida bilimlarga erishiladi. Psixologik bilim va malakalarni o'zlashtirish talabalarga atrofdagi odamlarni ular bilan muloqot amaliyotida, munosabatlarda, o'zaro hamkorlik faoliyatida bilish uchun; ularning fikri, maqsadi, kechinmalari, qiziqish va qobiliyatlari, ehtiyoj va motivlari va h.k.larini bilish va qo'llash uchun zarurdirligi haqida bilib olasiz.*

Kalit so'zlar: *Psixologiya, fan, bilim, malaka, fikri, maqsadi, kechinmalari, qiziqishlar, qobiliyatlari, ehtiyoj, motivlari, fizika, kimyo, botanika, zoologiya, astronomiya, matematika, maishiy psixologiya, ilmiy psixologiya.*

Psixologiyani fan sifatida o'rganish bilan uning qanday fan ekanligi, xususiyatlari va nimalarni o'rganishi haqida bilimlarga erishiladi. Psixologik bilim va malakalarni o'zlashtirish talabalarga atrofdagi odamlarni ular bilan muloqot amaliyotida, munosabatlarda, o'zaro hamkorlik faoliyatida bilish uchun; ularning fikri, maqsadi, kechinmalari, qiziqish va qobiliyatlari, ehtiyoj va motivlari va h.k.larini bilish va qo'llash uchun zarurdir. Psixologik bilim va malakalar talabalarning kelajakdagi kasbiy faoliyati, oilaviy hayoti, bolalar tarbiyasi va boshqalarda asqotadi. Va, nihoyat, eng muhimi, psixologik bilimlar talabalarga o'zlarini anglashda, o'z ustilarida ishlashda va qiziqish, ijodiy imkoniyatlarini dolzarblashtirishlarida, barkamol shaxs bo'lib shakllanishlarida ahamiyat kasb etadi.

Psixologiya fani o'ziga xos fan bo'lgani uchun oliy o'quv yurtlari talabalari o'rganadigan ilmiy fanlar tizimida alohida o'rin egallaydi. Psixologiyaning fan sifatidagi o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat: birinchidan, bu fan hozircha inson uchun noma'lum bo'lgan, eng murakkab – psixika, insonning ichki olami haqidagi fandır, ikkinchidan, bu fanda bilishning ob'ekti va sub'ekti tutashib ketgan. Bu holat va fikrni shunday ifodalash mumkin: avval inson o'z fikrlarini tashqi dunyoga yo'naltirib, so'ngra o'ziga murojaat qiladi. Bunda fikr o'ziga qarata burilish yasagani uchun psixologiyaning vazifalari boshqa fan vazifalari bilan taqqoslab bo'lmaydigan darajada murakkabdır. Va, uchinchidan, psixologiyaning o'ziga xosligi uning noyob amaliy oqibatlarga ega bo'lishidir. Axir biror narsani anglash – uni egallab, boshqarishni o'rganishdan iborat. Insonning o'zida kechayotgan psixik jarayonlar, ularning vazifalari, qobiliyatlarini boshqarishni o'rganish, misol uchun, koinotni zabt etishdan ko'ra o'ta murakkab va

muhim vazifa bo'lib hisoblanadi. Bunda inson o'zini anglab borgani sayin o'zini va atrofida qilarni o'zgartirib borishini alohida ta'kidlab o'tish lozim. SHuning uchun, psixologiya – insonni faqatgina anglovchi emas, balki uni yaratuvchi fan.

Biz har qanday fanni ikki katta asosiy guruhlariga bo'lishimiz mumkin: Positiv Fanlar va Normativ Fanlar. Fizik va hayotiy fanlar positiv fanlar deb atalishiga qaramasdan, logika, falsafa va etika kabi fanlar tabiiy fanlar kategoriyasiga kiradi.

Normativ fanlarni positive fanlar bilan taqqoslasak, positive fanlar faktlarni o'rganadi, "nima?"ligini tasvirlaydi va "nima bo'lishi kerak" degan savollarga javob beradi.

Psixologiya hech qanday shubhasiz Positive fanlar guruhiga kirib ketadi.

Psixologiyaning vazifalari asosan, quyidagilardan iborat:

- psixik hodisalarning mohiyatini va ularning qonuniyatlarini anglashni o'rganish;
- ularni boshqarishni o'rganish;
- olingan bilimlardan shakllangan fanlar va sohalar bilan bir qatorda turgan amaliyotning boshqa sohalarini samaradorligini oshirish maqsadida foydalanish;
- amaliy xizmatning nazariy asosi bo'lib xizmat qilish.

Ko'rsatilgan umumiy vazifalardan tashqari hozirda psixologiya quyidagi xususiy vazifalar bilan ham shug'ullanmoqda: psixikaning paydo bo'lishi va rivojlanishi; psixik faoliyatning neyrofiziologik asoslari; tashqining ichkiga o'tish qonuniyatlari; inson psixikasining ijtimoiy-tarixiy omillarga bog'liqligi; olam psixik obrazlarining shakllanishi va va ularni tashqi, amaliy faoliyatga tadbiiq etish qonuniyatlari; inson psixikasining boshqariluvda biologik va ijtimoiy omillarning birligi; inson psixikasi tuzilishi; bilish,irodaviy va hissiy jarayonlarning aks ta'sir-boshqariluvchi mohiyati, insonning ijtimoiy muhitdagi individual-psixologik hulq-atvori; inson faoliyatining ma'lum turlari psixologiyasi.

Har bir fanning asosi – maishiy tajriba. Masalan, fizika jismlarning harakati va pastga tushishi, yorug'lik va tovush, issiqlik va yana ko'plab boshqalar haqidagi bilimlarga tayanadi. Falsafa, iqtisod, jamiyatshunoslik va, albatta, psixologiya ham o'z boshlang'ich manbalarini kundalik hayotdan oladilar, chunki har birimiz bitta ham adabiyotni o'qimay turib va oliygohning psixologiya fakultetida tahsil olmasdan inson psixologiyasining ba'zi tomonlarini tushuntirib bera olamiz deb hisoblaymiz.

Kundalik maishiy bilimlar aniq bo'lib, haqiqiy vaziyatlarga bog'liqdir, ilmiy psixologiya esa asosli umumlashtirishga intilgani uchun nazariy tushunchalardan foydalanadi va tekshirilgan ma'lumotlarga tayanadi. Ular ichki fahm xususiyatiga ega bo'lgani uchun amaliy ruhshunoslarning ko'pchiligini ayollar tashkil etadi. Ilmiy psixologik bilimlar umumlashtirilgan, maqsadga muvofiq va anglangan bilimlardir.

Kundalik maishiy bilimlar chegaralangan bo'lgani uchun qiyinchilik bilan o'tkaziladi, ilmiy psixologik bilimlar esa to'planadi va o'tkaziladi, shuning uchun doimo kengayib boraveradi.

Maishiy psixologiyada bilimlarga ega bo'lish metodi sifatida kuzatish va mulohaza yuritish qo'llaniladi. Ilmiy psixologiyada ularga tajriba metodi ham qo'shiladi.

Ilmiy psixologiyaning afzalligi shundan iboratki, u keng, turli-tuman, noyob ma'lumotlarga egadir. Ular to'planib, psixologiya fanining maxsus sohalarida, deylik, yosh yoki muhandislik psixologiyasida o'rganiladi. Ularga biror bir shaxsning alohida o'zi egalik qilolmaydi.

Insonning xarakterini o'rganuvchi psixologiya fanini fizika, kimyo, botanika, zoologiya, astronomiya va matematika kabi boshqa positive fanlar bilan bir qatorga qo'ya olishimiz mumkinmi? Javob salbiy. Bu fanlarni bir biriga taqqoslasak, psixologiya unchalik ham rivojlangan fan emasligini bilamiz. Shunisi aniqki, bu organizim hususiyatlarini o'rganuvchi xarakterik fandır. Bu o'zgaruvchi va aniq bashorat qilib bo'lmaydigan xarakterdir. Bu fanni o'rganuvchi metodlar ham tabiiy fanlardagidek aniq va obyektiv emas. Boshqa tomondan, fizik va kimyoviy reaksiyalarni o'rganuvchi tabiiy fanlarda o'rganish jarayoni va tabiiy moddalar tuzulishidan kelib chiqib aniq ma'lumotlar aytish mumkin. Natijada shuni aytishimiz mumkinki, psixologik xarakterlar faniga qaraganda tabiiy fanlar yanayam aniqrod va obyektivdir.

Shunday qilib, psixologiyani fizik va tabiiy fanlar bilan bir qatorga qo'yish unchalik to'g'ri ish emas. Psixologiya texnikalari va obyektiv va imkoni boricha aniq bo'lishga intilishi juda kuchliligiga qaramasdan o'z o'rnini va fan sifatidagi obro'sini topa olmayabdi. Bu fan bir o'zi rivojlangandan ko'ra positive fanlar sifatida rivojlanishi uning uchun yanada yengillik tug'dirardi.

Biz psixologiyani tuzilishi va hususiyatlarini o'rgangan holda bu fanni rivojlanishdagi xarakterni o'rganuvchi positive fan deb aytishimiz mumkin.

Ilmiy psixologiyani to'liq o'rganilgan va mubolag'asiz yaxlit bir fan deb bo'lmasligi ayni haqiqatdir, chunki bu sifatlar asosiy masalalar bo'yicha muntazam ravishda munozaralar yuzaga keladigan, yangi maktablar yo'nalishlar paydo bo'ladigan, olingan bilimlar qaytadan tekshirib chiqiladigan va aniq haqiqatlar rad etiladigan fanning tabiatiga zid bo'lib hisoblanadi.